

1 Inledning och sammanfattning

Robert Erikson och Lena Unemo

Bakgrund

När OECD:s PISA-undersökning presenterades i december 2016 verkade trenden med fallande svenska skolresultat ha brutits. PISA (Programme for International Student Assessment) mäter femton-åriga elevers resultat på prov i matematik, naturvetenskap, läsförståelse och problemlösning. Sverige ligger dock alltjämt långt efter de bästa länderna och resultatet motsvarar ungefär genomsnittet för OECD-länderna. PISA-undersökningen innehåller också ett antal så kallade likvärdighetsindikatorer och där har trenden under flera år varit en stadig försämring. Från att ha varit bland de bästa i klassen när PISA-undersökningarna startade 2000, ligger nu Sverige även här på OECD-snittet. Till exempel får familjebakgrund en allt större betydelse för elevernas resultat på det naturvetenskapliga provet.¹

Orsaken till en minskad likvärdighet i den svenska skolan har av olika debattörer bland annat tillskrivits det fria skolvalet, friskole-reformen och kommunaliseringen av skolan. Det sätt på vilket dessa reformer genomfördes innebär dock att det är omöjligt att definitivt avgöra vilken eller vilka av dem – om någon – som förklarar de förändringar i skolan som inträffat sedan 1990, medan det naturligtvis är möjligt att finna argument för olika effekter. Så drar Per Molander i den tidigare ESO-rapporten *Dags för omprövning?* slutsatsen att skolvalet lett till att sorteringen av elever förstärkts.² Det sker dels genom en spontan sortering till följd av elevers och föräldrars val, men också att friskolor, enligt Molander, sorterar bland de sökande eleverna. Henrik Jordahl³ lyfter i stället fram valfrihetens fördelar

---

¹ Skolverket (2016).

² Molander, P. (2017).

³ Jordahl, H. (2017).

och hänvisar till studier som visat att elever från svagare socio-ekonomisk bakgrund eller med invandrade föräldrar inte förlorar på möjligheten att välja skola, utan att det snarare kan medföra vissa (om än svaga) positiva effekter. Den slutsats som definitivt kan dras, är att om man vill förstå vilka effekter som följer av en reform, är det viktigt att planera dess genomförande så att konsekvenserna blir möjliga att observera och avgränsa från andra förändringar.

En annan aspekt som skulle kunna vara särskilt problematisk för likvärdigheten är om friskolor skulle ha en tendens att etablera sig i områden där det bor elever som kan förväntas ha relativt bättre förutsättningar att klara av skolan. Friskolors etablering har analyserats i ESO-rapporten *När skolan själv får välja* av Nikolay Angelov och Karin Edmark.⁴ Där finner författarna att friskolor ofta etableras i bland annat områden där en större andel av elevernas föräldrar har utrikes bakgrund.

Orsakerna till att Sverige halkat ned i mätningar över skolans likvärdighet kommer behöva ytterligare belysning, inte minst med tanke på de stora förändringar skolväsendet genomgått under de senaste decennierna. I den här ESO-rapporten ställs frågan vad som nu kan göras för att vända trenden? Hur kan vi, givet det rådande skolsystemet, uppnå en högre grad av likvärdighet i den svenska skolan?

I antologin undersöker ett antal forskare från delvis olika discipliner och utifrån olika utgångspunkter åtgärder för att öka skolans likvärdighet. Flera av de frågor som tas upp har hittills inte fått så stor uppmärksamhet i debatten. I samband med att Skolkommissionens⁵ arbete avrapporterades våren 2017 kom t.ex. huvudsakligen ett åtgärdsförslag för ökad likvärdighet att diskuteras: förslaget om att införa lottning till populära friskolor.

Vad innebär likvärdighet?

Det går inte att skriva en antologi om skolans likvärdighet utan att diskutera och närmare undersöka begreppet ”likvärdighet” i sig. Utvecklingen av begreppets innebörd har tidigare belysts av Camilo von Greiff i ESO-rapporten *Lika skola med olika resurser*?⁶ Här följer

---

⁴ Angelov, N. och Edmark, K. (2016).

⁵ SOU 2017:35.

⁶ von Greiff, C. (2009).

en kort sammanfattning av hur begreppet kommer till uttryck och tolkas i dag, samt de motsägelser som följer av detta.

I skollagen⁷ formuleras krav på likvärdighet mer uttryckligt i 1 kap. 9 §:

Utbildningen inom skolväsendet ska vara likvärdig inom varje skolform och inom fritidshemmet oavsett var i landet den anordnas.

I skollagen 1 kap. 8 § tas särskilt frågan om lika tillgång till utbildning upp, skrivningen följs därefter av en hänvisning till diskrimineringslagen och bestämmelser i den:

Alla ska, oberoende av geografisk hemvist och sociala och ekonomiska förhållanden, ha lika tillgång till utbildning i skolväsendet...

Under den del av skollagen som beskriver syftet med utbildningen inom skolväsendet (1 kap. 4 §) understryks sedan skolans kompensatoriska uppdrag:

I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Den närmare innebörden av begreppet likvärdighet preciseras inte i lagen som tycks baseras på att likvärdighet är ett entydigt begrepp. Inte heller berörs den potentiella motsägelsen i att lika tillgång snarare kommit att innebära "olika" i och med skolans kompensatoriska uppdrag. Följaktligen blir det upp till myndigheterna själva att tolka vad likvärdighet innebär.

Skolverket har gett en explicit tolkning av likvärdighet som tycks ha fått bred acceptans. Likvärdighetsbegreppet kan, enligt Skolverket, "delas upp i tre grundläggande aspekter; lika tillgång till utbildning, lika kvalitet på utbildningen och att utbildningen ska vara kompenserande".⁸ Detta hanterar dock inte den potentiella motsägelsen, tvärtom. Den andra och tredje aspekten framstår i det närmaste oförenliga. Om alla ska ha utbildning av samma kvalitet är det svårt att se hur den kan vara kompenserande. Om lika kvalitet antas innebära att undervisningen bedrivs med hänsynstagande till

---

⁷ Skollag (2010:800).

⁸ Skolverket (2012), s. 11.

elevernas förutsättningar, är den tredje aspekten redan inkluderad i den andra.

Skolinspektionen har inte explicit definierat begreppet likvärdighet men ser det snarast så att om det finns kvalitetskillnader inom och mellan skolor då finns det brister i likvärdigheten. Begreppet används t.ex. i den årsrapport till regeringen där Skolinspektionen sammanfattar sina erfarenheter av tillsyn och granskning av skolan.⁹

Att mäta likvärdighet är i praktiken även det förknippat med svårigheter. Av detta skäl används ofta olika typer av resultatmått för att göra begreppet operationaliserbart. I PISA-undersökningen som nämndes inledningsvis används t.ex. såväl skillnader i resultat utifrån socioekonomisk bakgrund som variationen mellan elever och mellan skolor som likvärdighetsindikatorer. Dessa resultatmått breddar tolkningen av begreppet ytterligare.

Likvärdighet som målsättning för skolans verksamhet kan därutöver problematiseras på ytterligare sätt, eftersom en ökad likvärdighet kan bli resultatet både av att högpresterande elevers resultat försämras och av att lågpresterande elevers resultat förbättras. Vilken innebörd begreppet likvärdighet ges, kommer naturligtvis att få betydelse för vilka åtgärder som anses effektiva. I föreliggande antologi har de medverkande författarna getts möjlighet att beröra dessa frågeställningar, även om fokus i bidragen ligger på faktiska åtgärder snarare än en problematisering av begreppet i sig.¹⁰

Antologin har också avgränsat sig till åtgärder som mer direkt riktar in sig på skolan och dess verksamhet, exempelvis åtgärder för elevurval, pedagogiska modeller eller skolledarskapets betydelse. Samhällsinsatser i en vidare bemärkelse, exempelvis för att minska boendesegregationen, kan visserligen spela en viktig roll i detta avseende, men den typen av åtgärder diskuteras inte närmare här. I en tidigare rapport till ESO, *En god start*¹¹, har samhällets insatser för barn med särskilda behov, såväl i form av t.ex. socialtjänst, vård och skola, belysts, varför den frågan inte heller uttryckligen diskuteras.¹²

---

⁹ Se t.ex. Skolinspektionen (2018).

¹⁰ Det närmast följande kapitlet (kap. 2) undantaget; det belyser just likvärdighetsbegreppet och hur det tolkas och följs upp.

¹¹ von Greiff m.fl. (2012).

¹² Ytterligare en ESO-rapport som belyser skolan, och då särskilt hur väl den lyckas integrera utrikes födda barn, är Grönqvist, H. och Niknami, S. (2017),

Alternativa sätt att bedöma likvärdigheten

Antologin inleds med kapitlet *Hur ska likvärdigheten i skolan bäst bedömas?* där Robert Erikson närmare diskuterar och problematiserar begreppet likvärdighet och hur det tolkas och mäts i dag. Graden av likvärdighet mäts av Skolverket utifrån tre indikatorer; 1) graden av variation i resultat på olika nivåer i skolsystemet så som klass, skola, kommun eller nationell nivå, 2) hur skillnader i elevers resultat samvarierar med deras bakgrund, och 3) graden av variation i skolors elevsammansättning med avseende på olika elevens egenskaper. Även skillnader i skolresultat mellan pojkar och flickor ses som ett uttryck för bristande likvärdighet.

Erikson menar att den ansats Skolverket valt säger ganska lite om likvärdigheten och hur den utvecklas. Även om han framhåller att en ökad spridning väcker oro, invänder han mot att spridningen i resultaten skulle vara en meningsfull indikator på likvärdighet – åtminstone om man i det begreppet lägger att elever får utbildning av lika hög kvalitet. Han framhåller vidare att det är problematiskt att bedöma utbildningens kvalitet med hjälp av elevers skolresultat i och med att en rad ovidkommande faktorer påverkar utfallet. I stället bör kvaliteten bedömas mer direkt, främst genom de granskningar som redan görs av Skolinspektionen. För att få en heltäckande bild av graden av likvärdighet krävs att det sker ett slumpmässigt, stratifierat urval av nämnda granskningar.

Om man önskar fokusera på elevernas skolresultat är ett alternativ, eller tillägg till en direkt bedömning, att mäta kunskapsökningen under skolåret för enskilda elever, snarare än att utgå från skolresultaten vid en viss tidpunkt. Ytterligare en möjlighet, om kunskapsökningar är svåra att fånga, är att utgå från betygsutvecklingen. Därutöver förespråkar Erikson lottning – men med vissa modifieringar – som urvalsmetod till skolor där antalet sökande överstiger antalet platser.

Samband mellan skolkarakteristika respektive skolpolitiska åtgärder och likvärdighet

Två kapitel i antologin tar ett mer övergripande grepp på frågan om vilka samband man kan se mellan å ena sidan olika skolkarakteristika

respektive skolpolitiska åtgärder och, å andra sidan, likvärdighet. I kapitlet *Likvärdighet och skolkvalitet: socioekonomiskt ursprung och invandrarbakgrund* analyserar Jan O. Jonsson och Georg Treuter likvärdigheten i grundskolan och vilken roll skolan spelar för den. Författarna undersöker vilken skolkvalitet barn med olika bakgrund möter och om skolkvaliteten kan förklara skillnader i utbildningsutfall, samt i vilken grad sambandet mellan bakgrund och utbildningsutfall beror på egenskaper hos skolor. Skolkvalitet mäts i undersökningen i termer av en rad variabler inom de övergripande kategorierna skolresurser, skolklimat, och elevsammansättning, där mer resurser, bättre skolklimat, samt en mer (för utbildningsframgång) fördelaktig elevsammansättning ger högre kvalitet.

Jonsson och Treuter definierar tre olika mått för att fånga begreppet likvärdighet. Det första måttet gäller sambandet mellan familjebakgrund och skolkvalitet, där de finner att framför allt lärartätheten har vissa kompensatoriska effekter som förbättrar förutsättningarna för de två studerade grupperna (dvs. lägre socioekonomisk bakgrund respektive invandrarbakgrund). Men de finner också att förekomsten av olika ordnings- och uppförandeproblem i skolorna försämrar förutsättningarna för desamma.

Det andra studerade måttet gäller hur stor andel av individuella skillnader i utbildningsutfall som kan förklaras av skolkvalitet i allmänhet – vad ”skolan i stort” spelar för roll – och av skolkvaliteten när hänsyn även tas till skolors elevsammansättning. Resultatet är att skolorna spelar viss roll för skolprestationer, men tar man hänsyn till elevsammansättningen blir det ytterst små effekter kvar.

Det tredje måttet tar fasta på familjebakgrund och utbildningsutfall och undersöker i vilken mån skolor och skolkvalitet bidrar till det samband som finns här emellan. Sambandet är betydligt starkare mellan socioekonomisk bakgrund och utbildningsutfall än mellan invandrarstatus och utbildningsutfall. Däremot tycks dessa samband knappast alls påverkas av skolkvaliteten, vilket också är i linje med flera andra studiers resultat. Jonsson och Treuter påpekar samtidigt att det är viktigt att inte dra förhastade slutsatser av detta om att skolkvalitet inte spelar någon roll för lärande och studieval. Orsakerna till avsaknaden av några starka effekter kan snarare ligga i tidigare förd utbildningspolitik och att skolkvaliteten varierar lite eller osystematiskt mellan skolor i Sverige. Men slutsatsen blir ändå att det snarare är i andra åtgärder än i förbättrad skolkvalitet som den

stora potentialen ligger för att minska skillnader mellan skolor i utbildningsutfall.

I det påföljande kapitlet "*Vad säger forskningen om vilka åtgärder som bäst ökar likvärdigheten i skolan?*" presenterar Mikael Lindahl slutsatser från en rad experimentella och kvasiexperimentella studier som belyser effekter av skolpolitiska åtgärder på likvärdigheten. Lindahl återger först hur studier har visat att uppväxtmiljön har en betydelse för elevers skolprestationer. Däremot ger studier inget entydigt resultat avseende vilken betydelse åtgärder riktade till familjen eller den närmaste omgivningen har på skolprestationer.

När det gäller effekter av skolpolitiska interventioner baserar Lindahl sin genomgång på två omfattande metaanalyser om effektstorlekar. Sammantaget framgår att det finns en rad skolpolitiska åtgärder som kan förväntas öka skolans likvärdighet. Exempel är att företa undervisningen i mycket små grupper, förändra läroplaner framför allt rörande läsning, "coaching" av personal samt klassrumsobservationer av mer erfarna lärare med återkoppling till lärare och/eller elever. Att läsa på så kallade "charter schools" i USA förefaller också ha positiva effekter. Dessa har vissa likheter med de svenska friskolorna, även om det också finns skillnader. En av de mest verkningsfulla åtgärderna för att öka likvärdigheten, enligt det studerade underlaget i kapitlet, är att införa "skolliknande" verksamhet i tidiga åldrar, innan skolstart. Det gäller såväl mer riktade insatser till specifika grupper som mer generella förskoleprogram.

Även om det är tydliga resultat sett till effektstorleken för de olika åtgärderna är det svårt att bedöma deras kostnadseffektivitet. Anledningen är att skolinterventionerna kan implementeras med olika intensitet, något som det inte finns information om i de övergripande studierna.

Det är inte heller klart hur väl resultaten kan generaliseras till Sverige och Lindahl påpekar att det finns mycket få svenska studier med experimentell design. Han efterlyser fler studier av den typen – även om de troligen skulle vara relativt kostsamma. Viktigt är då att resultaten blir lättillgängliga så att skolledare och andra kan få en uppfattning om vad som fungerar väl.

Professionens roll och implementering

Två kapitel i antologin har det gemensamt att båda lyfter fram vikten av professionens roll och själva implementeringen av interventioner i skolan för att förbättra undervisningen och likvärdigheten.

Camilla Brørup Dyssegaard och Niels Egelund beskriver i sitt kapitel *Anvendelse af forskning om ligestilling i grundskolen* hur implementeringen av forskningsbaserade åtgärder kan främjas i skolan. Liksom inom andra områden tar det även inom utbildningsområdet lång tid innan forskningsresultat omsätts i praktik. Att ha en ”evidensbaserad implementeringsguide” är något som skulle underlätta, samtidigt som detta kompliceras av att utbildningssystemen är olika organiserade i olika länder, t.ex. vad gäller graden av decentralisering.

Med utgångspunkt i en större systematisk översyn av en rad olika forskningsrapporter har dock Dyssegaard och Egelund identifierat sex faktorer som är centrala när åtgärder i skolan ska implementeras. Faktorerna är:

1. Skolledningens betydelse vid planering, analys av miljön och hur implementeringen ska gå till.
2. Kompetensutveckling; vilka kompetensutvecklande insatser som krävs vid genomförande av en insats och vilka som bör få ta del av den.
3. Resurspersoner som bör finnas tillgängliga före, under och efter en åtgärds genomförande.
4. Genomförandet och dess kvalitet; i vilken mån instruktioner och vägledningar följs vid åtgärdens implementering.
5. Professionens inkludering och acceptans av åtgärden.
6. Förankring över tid.

Dessa faktorer hänger samman sinsemellan och bör inte betraktas separat. Om någon faktor ska bedömas vara av särskild vikt för att lyckas med reformer eller enskilda åtgärder är det dock den första punkten; skolledningen har en avgörande betydelse för att också de övriga faktorerna ska komma på plats.

Dyssegaard och Egelund återger erfarenheter från olika studier och ger exempel på varför åtgärder varit framgångsrika eller ej. Utifrån materialet drar de också slutsatsen att det är förhållandevis lättare att lyckas med åtgärder som fokuserar på t.ex. trivsel i skolan eller vänder sig till elever med särskilda behov. Åtgärder riktade mot enskilda skolämnen, såsom matematik eller läsning, är däremot svårare att genomföra med lyckat resultat. Orsaker kan t.ex. vara att de förstnämnda inte inkräktar på lärarens autonomi. Samtidigt, när det gäller att öka likvärdigheten är det just de förstnämnda faktorerna som kan ha särskilt stor betydelse.

I kapitlet *Leiarskap i klasseromet ein nøkkel til likeverdig opplæring* fokuserar Sigrun K. Ertesvåg på lärarens ledarskap. Författaren lyfter fram de stora skillnader i undervisningskvalitet som faktiskt förekommer såväl inom klasser som mellan klasser och argumenterar för att sätta fokus på ledarskapet i klassrummet. Läraren behöver identifiera de utmaningar den enskilda eleven möter och förmå anpassa undervisningen efter det. Ertesvåg refererar till "Handbook of classroom management", vilken utgör en systematisk översikt av litteraturen på området, där ledarskapet i klassrummet definieras just i termer av *interaktionen* mellan lärare och elever. Lärarens undervisning och handlingar för att komma till rätta med ordningsproblem i klassen kan förvisso utvecklas, men centralt är hur de handlingarna uppfattas och "landar" hos eleverna. Att klassrumssituationen närmast är att betrakta som ett socialt system, där även relationerna mellan eleverna är av betydelse, ökar komplexiteten. Samtidigt är insikter om detta sociala system något som man kan ha glädje av för att bättre förstå hur ledarskapet i klassrummet kan bidra till en mer likvärdig skola.

Ertesvåg beskriver i kapitlet hur ramverket "Teaching Through Interaction" (TTI), vilket bygger på omfattande observationer, kan ge en grund för att förstå, organisera och kartlägga interaktionen mellan lärare och elever. TTI skiljer på tre huvudsakliga aspekter i lärarens ledarskap: emotionellt stöd, organisering inom klassrummet och ämnesmässigt stöd. Dessa aspekter är relevanta oavsett elevens ålder, men kan variera i betydelse.

Ertesvåg framhåller, stödd på studier inom området, att det är en mycket liten andel åtgärder i skolan som egentligen riktar in sig på själva klassrumssituationen och som syftar till att förbättra interaktionen mellan lärare och elever. Man kan fråga sig varför det är så.

Undervisning av hög kvalitet främjar social utjämning i och med att det kan skapa engagemang hos elever och på ett effektivt sätt också fånga upp elever som befinner sig i riskzonen att misslyckas med sina studier. När det gäller specifika åtgärder för att förbättra undervisningskvaliteten kan det både handla om direkta åtgärder i specifika situationer som kan uppstå i interaktionen mellan lärare och elever, men också sådana åtgärder som handlar om att stötta eleverna socialt och för att minska mobbing. Ertesvåg framhåller att båda typerna av åtgärder behövs för att förbättra undervisningskvaliteten, vilket i sin tur kan utjämna skillnaderna i och mellan klassrum.

Elevernas utbildningsval

Antologins två sista kapitel berör båda möjligheten att påverka elevernas utbildningsval för att minska segregationen i skolan. Anders Stenberg fokuserar i kapitlet *Studie- och yrkesvägledningens funktion och betydelse för individens utbildningsval* på studie- och yrkesvägledningens roll i sammanhanget. Funktionen som sådan tycks variera relativt kraftigt mellan olika skolor, men vad skolor egentligen satsar på studie- och yrkesvägledning är inte särskilt väl studerat. Stenberg ägnar en del av kapitlet åt att undersöka den potential som ligger i studie- och yrkesvägledningens roll i att motarbeta stereotypa uppfattningar om utbildningsval. I den andra delen undersöks frågan hur sociala normer och social identitet kan påverka utbildningsval.

Studie- och yrkesvägledningen saknar en entydig definition och rymmer skilda inslag såsom föreläsningar, gruppsamtal, enskilda samtal och mer kontinuerligt mentorskap. Stenberg återger i sitt kapitel forskning som har studerat dels informationsinsatser, dels mentorskap. Det visar sig att studier – i huvudsak genomförda i USA – pekar på att informationsinsatser i många fall har positiva effekter på sannolikheten att individer söker sig till college. Samtidigt kan konstateras att de studerade informationsinsatserna i huvudsak inriktas mot grupper med goda studieresultat men med en svag socioekonomisk bakgrund. I mer generella studier, som inte riktar sig mot en särskild grupp, är det svårare att finna några effekter i genomsnitt. I litteraturoversikten finns det också visst stöd för att

mer riktade informationsinsatser till personer med sämre ekonomiska förutsättningar hemifrån respektive personer med felaktiga förväntningar om vad ett yrke innebär i termer av innehåll och lön kan ha en positiv effekt. Med andra ord, relativt enkla interventioner kan bidra till att reducera den sociala snedrekryteringen.

Den mest resurskrävande insatsen är mentorskap, men studier pekar också på att ett väl organiserat mentorskap kan ha stor betydelse för sannolikheten att avsluta grundskola eller gymnasium med godkända betyg. Mentorskap har dock inte använts i särskilt hög utsträckning i Sverige. Stenberg framhåller därför – vid sidan om ett antal ytterligare policyförslag – att en försöksverksamhet skulle kunna vara motiverad, och då helst designad på ett sätt som också gör den utvärderingsbar.

I den del av kapitlet som handlar om de barriärer som hindrar elever att göra normbrytande utbildningsval poängterar Stenberg hela skolans roll. Det handlar här om vilka värderingar skolan förmedlar och, inte minst, att det behövs kraftsamling mot mobbning.

I det följande kapitlet *Leder lottning av skolplatser till förbättrad likvärdighet?* studerar Anders Böhlmark lottning i stället för kötid som urvalsmetod till vissa friskolor. Böhlmark studerar om, och på vilket sätt, förslaget om lottning av skolplatser till populära friskolor som presenterades av Skolkommissionen 2017 skulle kunna förbättra likvärdigheten. Förslaget baserades på iakttagelsen att kötid kan vara segregering. Information om en skolas attraktivitet, och vikten av att ställa sitt barn i kö till den, tenderar att spridas snabbt bland högutbildade och mer resursstarka grupper. Detta har lett till att vissa skolor har blivit segregerade efter födelsemånad och tenderar att bara ha elever födda under årets första månader. Med ett antagningslotteri har alla som deltar samma chans att bli antagen. Det enkla svaret på frågan i kapitlets rubrik är ”ja” enligt Böhlmark, dvs. lottning leder till förbättrad likvärdighet. Åtminstone om man gör bedömningen att det ska vara lika tillgång till utbildning i skolväsendet och att friskolorna ska vara öppna för alla på lika villkor.

Efter en genomgång av olika argument för och emot lottning – förslaget har ju uppfattats som kontroversiellt – undersöker Böhlmark den potentiella effekten av att införa lottning i stället för kötid som urvalsmetod till populära skolor. I kapitlet studeras särskilt de tätbefolkade områdena Stockholm, Göteborg och Malmö.

Slutsatsen är att förslaget i praktiken har en reell potential att påverka elevsammansättningen i populära skolor för relativt stora elevgrupper och därmed också potential att påverka skillnaden i elevutfall mellan skolor i storstäderna. Detta talar i praktiken också för ett genomförande av förslaget. Men samtidigt konstaterar Böhlmark att än viktigare borde vara att eftersträva *lika tillgång till bra skolor* och även där kan lottning innebära en förbättring i förhållande till kötid som urvalsgrund. Samtidigt poängteras att det också kan finnas andra mål än likvärdighetsmål vid fördelningen av skolplatser, t.ex. att matcha elever till skolor efter elevernas första-handval. Detta är något som bör beaktas vid införande av ett lottningsförfarande.

Avslutning

I antologin har de olika författarna valt att tolka skolans likvärdighet på det sätt som de funnit lämpligt och också att närma sig frågan om vad som kan göras för att öka likvärdigheten på olika sätt. Var och en drar slutsatser med mer eller mindre policybetonad innebörd i sitt respektive kapitel. Utgångspunkten för antologin har egentligen inte varit att dra generella slutsatser utifrån de relativt skilda kapitlen. Samtidigt går det inte att bortse ifrån att det också finns slutsatser som framkommer i den samlade rapporten och som varit återkommande i arbetet och diskussionerna. Sammanfattningsvis väljer vi att lyfta fram följande mer generella slutsatser som har betydelse när det gäller skolans möjligheter att minska sambandet mellan social bakgrund och villkor senare i livet:

Förtydliga vad som menas med likvärdighet i skolan

Begreppet likvärdighet i skolan är luddigt och har förändrats över tid i en riktning som snarare lett till att det också rymmer motsättningar. Det är tveksamt vilket värde nuvarande uppföljningar av begreppet egentligen har.

Det finns inte en universallösning för att öka skolans likvärdighet

Det finns inte *en* lösning på problemen med bristande likvärdighet eller att vissa skolor ger undervisning av sämre kvalitet. Framför allt behöver frågan adresseras på olika nivåer; central, kommunal, i enskilda skolor och i klassrummet.

Alltför få studier baseras på svenska förhållanden

Även om frågorna om skolans likvärdighet är relativt välstuderade är de flesta studier av åtgärder inom området genomförda i andra länder, i synnerhet gäller det experimentella studier. Fler studier genomförda i en svensk miljö skulle öka insikten om vad som fungerar och vad som inte gör det.

Potentialen tycks vara begränsad

Skolor verkar spela en viss, men begränsad, roll för att bryta sambandet mellan familjebakgrund och utbildningsutfall. Andra åtgärder som har legat utanför denna rapport att studera, t.ex. att minska boendesegregationen liksom att satsa på förskolan, kan vara av större vikt.

Trots den sistnämnda punkten blir ändå slutsatsen att likvärdigheten i skolan är viktig att värna. Skolan är en arbetsmiljö för elever, lärare och annan personal och det är angeläget att den fungerar väl. Det är också viktigt att skolan håller hög kvalitet och att den inte bidrar till att *öka* skillnaderna mellan barn med olika bakgrund. Mer behöver göras för att kunna bestämma skolornas kvalitet och sedan för att förbättra kvaliteten där brister har observerats.

Referenser

- Angelov, N. & Edmark, K. (2016). *När skolan själv får välja – en ESO-rapport om friskolornas etableringsmönster*. Rapport 2016:3.
- von Greiff, C. (2009). *Lika skola med olika resurser? En ESO-rapport om likvärdighet och resursfördelning*. Rapport 2009:5.
- von Greiff, C., Sjögren, A. & Wieselgren, A-M. (2012). *En god start – en ESO-rapport om tidigt stöd i skolan*. Rapport 2012:2.
- Grönqvist, H. & Niknami, S. (2017). *Ankomst och härkomst – en ESO-rapport om skolresultat och bakgrund*. Rapport 2017:3.
- Jordahl, H. (2017). Granskning av ESO-rapporten Dags för omprövning av Per Molander. IFN Policy paper No. 76.
- Molander, P. (2017). *Dags för omprövning – en ESO-rapport om styrning av offentlig verksamhet*. Rapport 2017:1.
- Skolinspektionen (2018). *Årsrapport 2017 – Strategier för kvalitet och helhet i utbildningen*. Rapport till regeringen.
- Skollag (2010:800).
- Skolverket (2012). *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*. Rapport 374.
- Skolverket (2016). *PISA 2015. 15-åringars kunskaper i naturvetenskap, läsförståelse och matematik*. Rapport 450.
- SOU 2017:35. *Samling för skolan. Nationell strategi för kunskap och likvärdighet*. Slutbetänkande av 2015 års skolkommision.